

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้ เริ่มสำรวจเบื้องต้นบางส่วนตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 และศึกษาภายหลังการสืบสวนเอกสารและสำรวจเบื้องต้นบางส่วนแล้ว ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ.2542 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2544 มีวิธีการศึกษาดังนี้

การสำรวจเบื้องต้น

1. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษา

สำรวจเบื้องต้น ในปี พ.ศ. 2541 เพื่อสำรวจการกระจายของนกยูงภายในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูนาง การกระจายของพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณอุทยานฯ เพื่อพิจารณาเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการศึกษาในเขตวิทยาการสืบพันธุ์และการใช้พื้นที่เกษตรกรรมของนกยูง

1.1 การกระจายของนกยูง

สำรวจในบริเวณพื้นที่อุทยานบางส่วนโดยการเดินสำรวจร่องรอยและสอบถามเจ้าหน้าที่สายตรวจของอุทยานฯ เพิ่มเติมจาก นราธิป ศิลปสุวรรณ(2542) ซึ่งได้ร่วมสำรวจด้วยทุกครั้ง ยกเว้นบริเวณห้วยแม่เลอะและน้ำม้าว และจาก วิณา เมฆวิชัย อัปสรสุดา ศิริพงษ์ และสุกมล ศรีขวัญ(2544) แสดงในภาพที่ 5

1.2 การกระจายของพื้นที่เกษตรกรรม

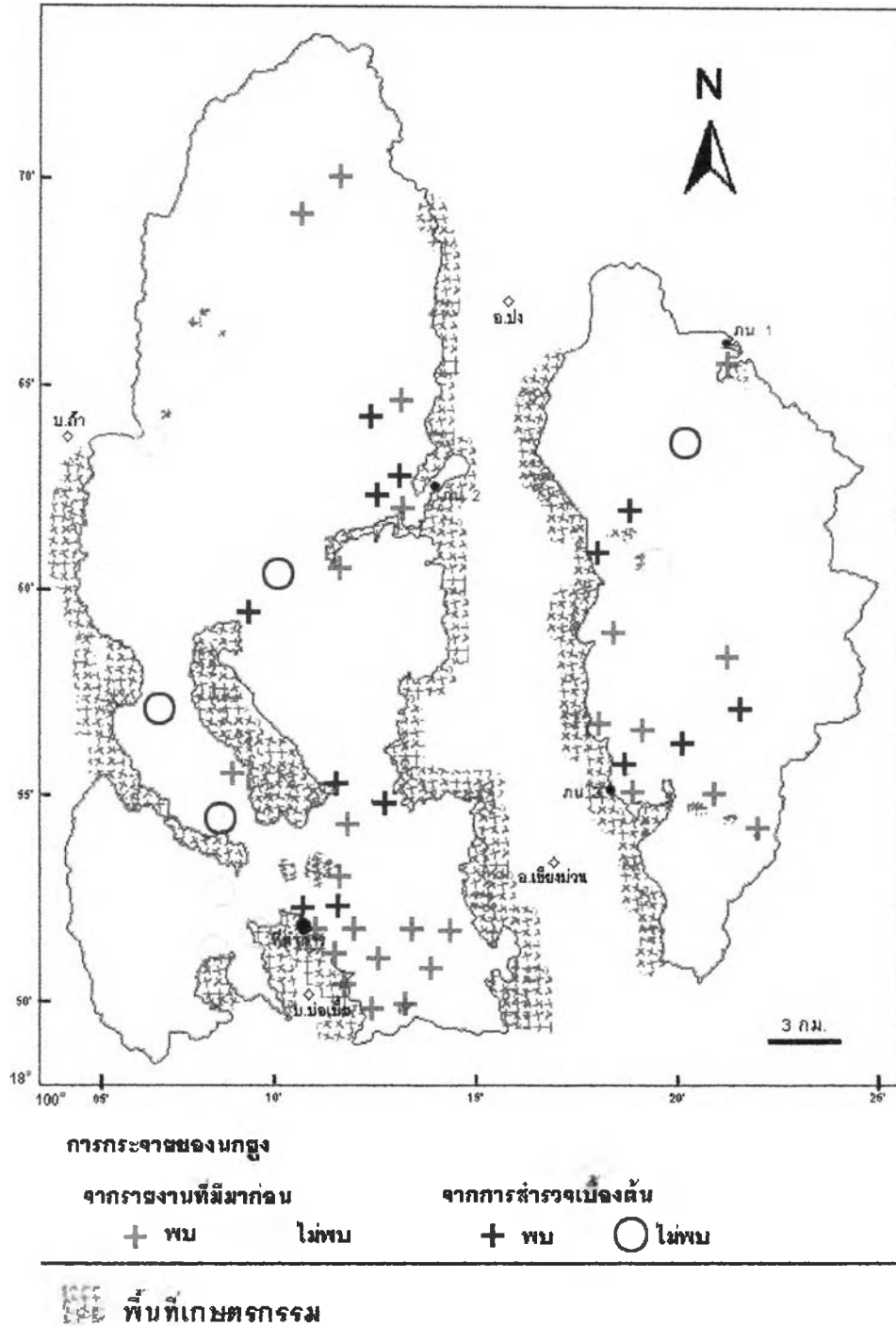
การกระจายของพื้นที่เกษตรกรรม อ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากรายงานการสำรวจของอุทยานแห่งชาติดอยภูนางเกี่ยวกับการกระจายของพื้นที่เกษตรกรรมภายในเขตอุทยาน และแผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ฉบับปี พ.ศ.2525 และสำรวจความถูกต้องอย่างคร่าวโดยรอบเขตอุทยาน ดังแสดงในภาพที่ 5

2. การศึกษาพฤติกรรมบางประการและวิธีการขุมเฝ้าที่เหมาะสม

ทดลองทำขุมพรางและขุมเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ในฤดูแล้ง ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2541 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2542 เพื่อศึกษาวิธีการขุมเฝ้าที่เหมาะสมต่อการศึกษาพฤติกรรมนกยูง และเพื่อศึกษาพฤติกรรมเบื้องต้นของนกยูง

ผลการสำรวจเบื้องต้น

1. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 5 แผนที่อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง แสดงบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบอุทยาน ขอบเขตการกระจายของนกยูง และบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้ในการศึกษา (ข้อมูลการกระจายของนกยูงที่มีมาก่อนได้จาก นราธิป ศิลปสุวรรณ(2542) และ วิณา เมฆวิชัย อัครสุตา ศิริพงษ์ และสุกมล ศรีขวัญ(2544))

1.1 พื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกพื้นที่อุทยานฯ ตามแนวขอบพื้นที่อนุรักษ์ (ภาพที่ 5) มีบางแห่งที่มีการเกษตรกรรมในพื้นที่อนุรักษ์ของอุทยานฯ ได้แก่ สวนเมี่ยง ไร่กล้วย บ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ บริเวณริมน้ำแม่ปิงและทุ่งพระลาน บ้านบ่อเบี้ย อำเภอเชียงม่วน และบริเวณปากห้วยสาขาของน้ำปิง โดยแต่ละแห่งมีพื้นที่ประมาณ 20 - 200 ไร่ โดยพื้นที่ที่มีการเกษตรกรรมในเขตอนุรักษ์มากที่สุดคือบ้านบ่อเบี้ย ไร่กล้วยที่ทำการอุทยานฯ ซึ่งมีการเกษตรกรรมทั้งโดยรอบและภายในเขตอุทยาน การเกษตรกรรมในพื้นที่และโดยรอบอุทยานฯ ส่วนใหญ่เป็นพืชไร่เก็บเกี่ยวภายในปีเดียว เช่น ข้าวโพด งาม ฝ้าย ทานตะวัน และถั่วต่าง ๆ ทั้งนี้การเลือกปลูกพืชจะแตกต่างกันไปในแต่ละปี จากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่ได้ความว่าพื้นที่ เกษตรกรรมที่พบนกยูง ได้แก่ ไร่ข้าวโพด ไร่ฝ้าย และไร่ถั่วต่าง ๆ

1.2 การกระจายของนกยูง

จากการศึกษาการกระจายเพิ่มเติมจาก นราธิป ศิลปสุวรรณ(2542) และ วิธนา เมฆวิชัย อัปสรสุดา ศิริพงษ์ และสุกมล ศรีขวัญ(2544) โดยสำรวจเพิ่มเติมในแถบบริเวณที่ทำการอุทยานฯ หน่วยพิทักษ์อุทยานฯที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) และสอบถามเจ้าหน้าที่สายตรวจหลังกลับจากออกตรวจพบการกระจายของนกยูงเพิ่มบริเวณ พื้นที่สันเขาใกล้อ่างเก็บน้ำห้วยแม่ยี่วะ บ้านปง สันเขาบริเวณบ้านนาบัว ริมถนนทางหลวงหมายเลข 1251 ใกล้บ้านสระ อ.เชียงม่วน และ ดอยขุนห้วยชิง บ้านท่าฟ้าเหนือ อ.ปง (ภาพที่ 5)

2. การศึกษาพฤติกรรมบางประการของนกยูงและวิธีการข่มเฝ้าที่เหมาะสม

จากการข่มเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม ในขั้นตอนการสำรวจเบื้องต้น พบว่าลักษณะของที่ข่มที่เหมาะสมต่อการศึกษาพฤติกรรมของนกยูง ควรเป็นบริเวณที่มีพุ่มไม้หรือต้นไม้ใหญ่อยู่ใกล้ ๆ การทำที่ข่มเฝ้าควรทำในที่ที่มีพุ่มไม้หรือข่มธรรมชาติอยู่ก่อนแล้ว ไม่ควรมีแสงตกกระทบผู้สำรวจหรือทำให้เกิดเงาตลอดระยะเวลาที่ข่มเฝ้า และอยู่ห่างจากจุดที่พบนกยูงประจำไม่ต่ำกว่า 10 เมตร การทำที่ข่มใหม่ในพื้นที่โล่งทำให้นกยูงเลือกเข้าใช้พื้นที่ห่างจากที่ข่ม โดยนกยูงจะเลือกใช้พื้นที่ห่างจากข่มที่เพิ่งทำใหม่ และมักจะหากินห่างออกไปจากพื้นที่ที่เคยเข้าใช้เดิม การเคลื่อนไหวของผู้สังเกตในที่ข่มซึ่งทำให้ข่มพรางไหวมีผลต่อการเลือกเข้าใช้พื้นที่ ควรเข้าถึงที่ข่มเฝ้าตั้งแต่ฟ้ายังไม่สว่างในตอนเช้า หรือก่อนหน้าเวลาที่เคยพบนกยูงประมาณ 1 ชั่วโมง และออกจากที่ข่มเมื่อสำรวจจนแน่ใจแล้วว่านกยูงได้ออกไปจากพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว หรือหลังจากนกยูงร่อนลงพื้นและหยุดส่งเสียงร้องเรียกกันแล้ว

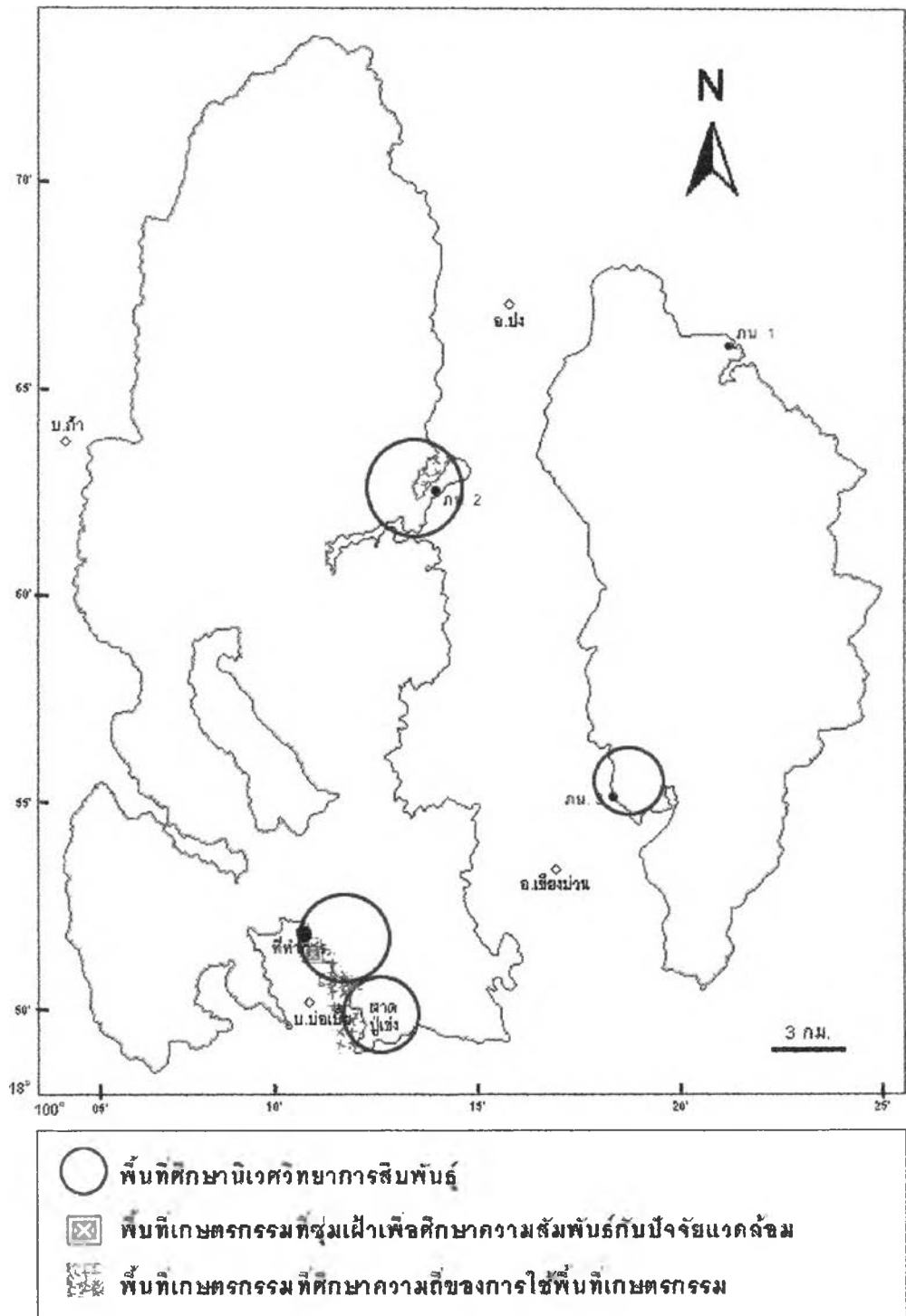
จากการสำรวจเบื้องต้นโดยการชั่งน้ำในในช่วงเดือนตุลาคม ถึง พฤษภาคม โดยเริ่มเข้าชั่งพร่างในตอนเช้า เวลาประมาณ 05:30 น. - 06:00 น. และเข้าชั่งพร่างในตอนเย็น เวลาประมาณ 15:00 น. พบว่านกยูงจะเข้าใช้พื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ชายป่า ในระยะประมาณไม่เกิน 100 เมตร จากขอบไร่ โดยเข้าใช้พื้นที่เกษตรกรรมตั้งแต่เวลา 06:47 น. ในตอนเช้า และเริ่มเข้าใช้พื้นที่เกษตรกรรมในตอนเย็นตั้งแต่เวลา 16:25 น. เป็นต้นไป นกยูงจะเดินหากินไปเรื่อย ๆ และอาจหากินข้ามขอบไร่ได้ นกยูงมักลงหากินในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่มีพุ่มไม้หรือต้นไม้ใหญ่เป็นอันดับแรก และพบว่านกยูงจะร่อนลงพื้นที่เกษตรกรรมจากชายป่าในจุดเดิมเกือบทุกครั้ง และมักจะบินขึ้นจากพื้นที่เกษตรกรรมเข้าไปยังชายป่าในบริเวณเดิมเสมอ นอกจากนี้การตื่นตกใจเนื่องจากมีมนุษย์เข้ามาในพื้นที่เกษตรกรรมขณะนกยูงใช้พื้นที่ มีผลให้ไม่พบนกยูงในวันถัดมาหรือพบน้อยลง

ในระยะใกล้กว่า 10 เมตร สามารถสังเกตเห็นความแตกต่างในเพศและวัยของนกยูงได้ โดยสามารถบ่งชี้อายุและเพศของนกยูงได้เป็น นกยูงเพศผู้โตเต็มวัย นกยูงเพศผู้อายุสองปี นกยูงเพศเมีย ลูกนกยูงอายุประมาณหนึ่งปี เมื่ออ้างอิงจาก Delacour(1977) ทั้งนี้ พบว่า นกยูงเพศเมียโตเต็มวัยที่ตัวใหญ่ที่สุดในฝูง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นแม่จะร้องเรียกนกยูงตัวอื่น ๆ ที่มีขนาดเล็กกว่าซึ่งน่าจะเป็นลูกนกยูงในปีนั้น ถ้านกยูงเหล่านั้นเดินหายไปจากฝูง และสามารถสังเกตเห็นการหายไปของแม่มาจากฝูงลูกนกยูงดังกล่าวได้ในเวลาต่อมา

พื้นที่ศึกษา

1. พื้นที่ป่า

พื้นที่ศึกษาในป่า ได้แก่ พื้นที่ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) พื้นที่ป่าบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.3 (ห้วยยี่วะ) บริเวณตาดปูเซ่ง และทุ่งพระลาน (ภาพที่ 6) มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300 - 550 เมตร โดยสภาพป่าทุกแห่ง เป็นป่าเต็งรังที่มีป่าไผ่แทรกอยู่ตามแนวลำห้วยบางส่วน ลำห้วยในพื้นที่ศึกษาเป็นห้วยสาขาของแม่น้ำยม ลักษณะลำห้วยในพื้นที่ศึกษาเป็นร่องห้วยลึกและลาดชัน ซึ่งเป็นบริเวณขุนต้นน้ำ ในฤดูแล้งมักไม่มีน้ำไหล แต่มีน้ำขังเป็นแห่ง ๆ ซึ่งจะลดจำนวนลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งฝนเริ่มตกในเดือนมีนาคม เช่น ห้วยสัก ห้วยไม้ขาว ห้วยสะมัย ห้วยกองแก้ว ในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ และ ห้วยยี่วะ บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.3 (ห้วยยี่วะ) ริมฝั่งห้วยลาดชันไม่มีหาดทราย แต่มีไหลเขาราบลงบ้างเป็นบางส่วน

ภาพที่ 6 แสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษาในอุทยานแห่งชาติดอยภูนาง

พื้นที่ศึกษามีลักษณะลาดชัน หน้าดินน้อย บางส่วนมีพื้นเป็นหินกรวดขนาดเล็ก สันเขาค่อนข้างโล่ง มีความแตกต่างระหว่างฤดูฝนและฤดูแล้งอย่างชัดเจน (ภาพที่ 7) และมักมีไฟป่าในฤดูแล้งในช่วงเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี

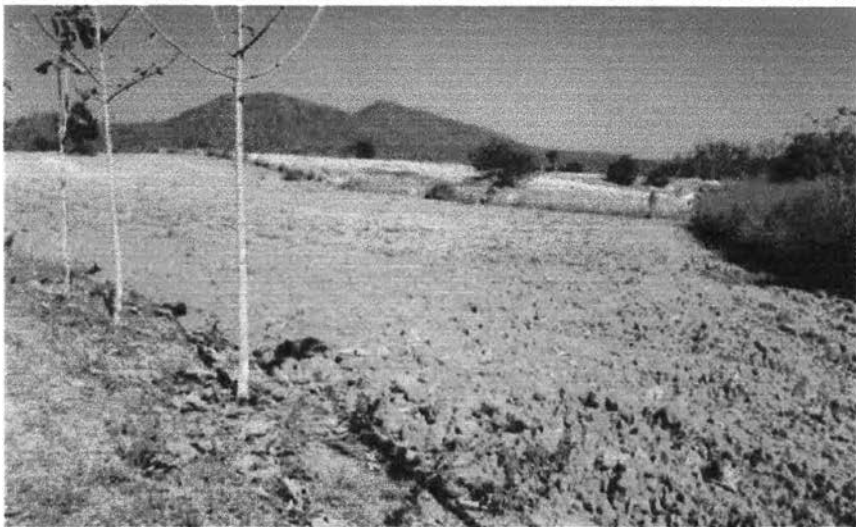
ภาพที่ 7 สภาพป่าบริเวณสันเขาในพื้นที่ศึกษา ในฤดูฝน เดือนกรกฎาคม(ซ้าย) และในฤดูแล้ง เดือนกุมภาพันธ์(ขวา)

2. พื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมที่เข้าศึกษา (ภาพที่ 6) ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่ทำการอุทยานฯ หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) และบริเวณตาดปู่เซ่ง (ฝั่งตะวันออกของบ้านบ่อเบี้ย) พื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษาเป็นพื้นที่ค่อนข้างราบริมลำน้ำที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ตั้งอยู่ติดชายป่า และอยู่ในบริเวณที่สำรวจพบการกระจายของนกยูงจากการสำรวจเบื้องต้น

พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) เป็นพื้นที่ราบในซอกเขาริมห้วยแม่แฝง (ภาพที่ 8) มีขนาดพื้นที่เกษตรกรรมทั้งสิ้นประมาณ 0.5 ตร.กม. สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300 เมตร ปลูกถั่วลิสงและข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่

พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่ทำการอุทยานฯ และตาดปู่เซ่ง มีขนาดพื้นที่เกษตรกรรมแต่ละบริเวณประมาณ 1 ตร.กม. สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 380 - 460 เมตร เป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ตามริมลำน้ำแม่บึง มีชายขอบพื้นที่ด้านหนึ่งติดชายป่า (ภาพที่ 8) ปลูกพืชหลายชนิด ได้แก่ ฝ้าย ข้าวโพด ถั่วดำ ฯลฯ โดยส่วนใหญ่มีการสับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกทุกปี

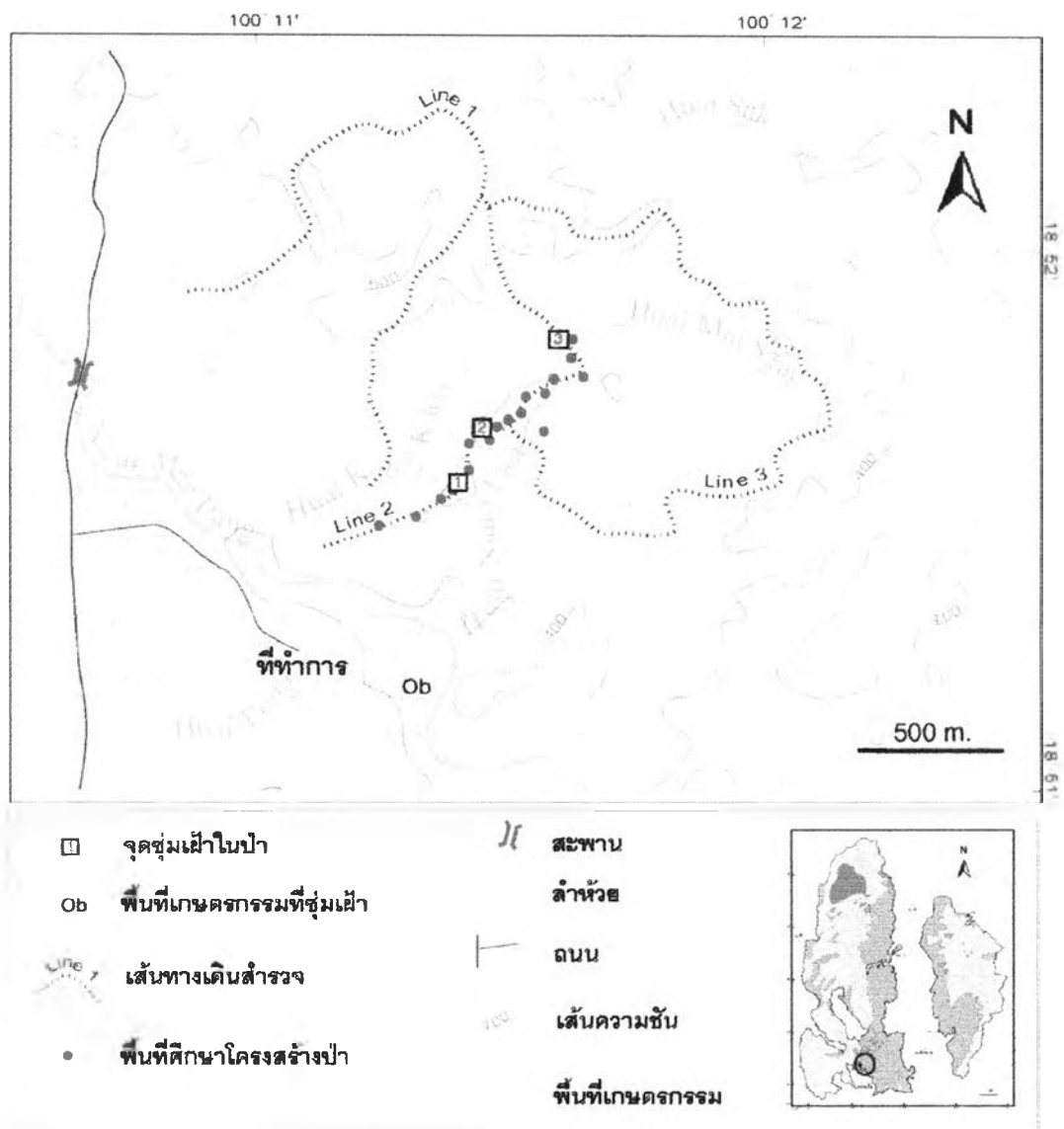
ภาพที่ 8 แสดงสภาพพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2(ห้วยสิงห์)(บน)
บริเวณที่ทำการอุทยานฯ (กลาง) และบริเวณตาตปูเซ่ง (ล่าง)

วิธีการศึกษา

1. นิเวศวิทยาการสืบพันธุ์

1.1 นิเวศวิทยาบางประการของพื้นที่ศึกษา

ศึกษาลักษณะป่าที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกยูง จากบริเวณที่ทำการอุทยานฯ โดยเก็บข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 9 แผนที่บริเวณที่ทำการอุทยานฯ แสดงพื้นที่ศึกษาโครงสร้างป่า 17 จุด เส้นทางเดินสำรวจป่า 3 เส้นทาง จุดชุมเฝ้าในป่า 3 แห่ง และพื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษาโดยการชุมเฝ้า ภาพเล็ก คือ แผนที่อุทยานฯ แสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษาปัจจุบันจากพื้นที่ป่า (วงกลม)

1.1.1 ความหนาแน่นของไม้ยืนต้น

เก็บข้อมูลจากพื้นที่ 100 ตร.ม. 17 พื้นที่ตัวอย่าง ลึกเข้าไปในป่าใกล้กับพื้นที่เกษตรกรรมที่ชุ่มเฝ้า แต่ละจุดห่างกันประมาณ 50 เมตร (ภาพที่ 9) นับจำนวนและวัดขนาดเส้นรอบวงระดับอกของต้นไม้ที่มีความสูงมากกว่า 3 เมตร เก็บข้อมูลทั้งสิ้น 2 ครั้ง ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 และเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2544

1.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาของป่าในรอบปี

1.1.2.1 การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างป่า

การเก็บข้อมูลโครงสร้างป่า จะเก็บข้อมูลทุกเดือน เป็นเวลา 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2544 โดยกำหนดเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 17 พื้นที่ตัวอย่างซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกันกับการเก็บข้อมูลความหนาแน่นของไม้ยืนต้น (ภาพที่ 9) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการจาก ราบิโนวิทซ์ (2542)ดังต่อไปนี้

- ความหนาที่บของเรือนยอด (canopy cover)

ใช้กระจกนูนเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 ซม. ครอบคลุมพื้นที่เรือนยอดป่าประมาณ 100 ตร.ม. กรีดด้านหนึ่งด้วยมีดปลายแหลมให้เป็นรอยตามแนวขวางและแนวยาว แนวละ 5 เส้น เกิดจุดตัดของเส้นแบ่ง 25 จุด ถือกระจกไว้ในมือ ยื่นออกไปสุดแขนที่ระดับข้อศอก นับจำนวนจุดตัดที่ถูกใบไม้บัง แล้วคำนวณออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์ของจุดตัดที่ถูกใบไม้บังต่อจุดตัดทั้งหมด นำข้อมูลทั้ง 17 พื้นที่ศึกษามาหาค่าเฉลี่ยเป็นเปอร์เซ็นต์

- โครงสร้างพื้นล่างป่า (understory vegetation structure)

ใช้ไม้ความยาว 2 เมตร แบ่งเป็น 20 ช่อง โดยทาสีขาวกับแดงสลับกัน ผู้บันทึกยืนอยู่ที่จุดสังเกต ให้อีกคนนำหลักไม้ดังกล่าวไปที่ระยะ 5 10 15 และ 20 เมตร ตามลำดับ ทำทั้งสิ้น 4 ทิศ ในแนวกากบาทคาดทับเส้นทางเดินป่า โดยใช้เชือกทำเครื่องหมายที่ ความยาวเท่ากับทั้ง 4 ระยะ (5 10 15 และ 20 เมตร) เพื่อช่วยในการกำหนดระยะและทิศทางที่ถูกต้อง (ภาพที่ 10) บันทึกข้อมูลจำนวนช่องที่ถูกบังในแต่ละระยะของทั้ง 4 ทิศ นำมาคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ในแต่ละพื้นที่ศึกษา แล้วหาค่าเฉลี่ย

ภาพที่ 10 แสดงการวัดโครงสร้างพื้นล่างของป่า โดยใช้เชือกในการกำหนดระยะ

1.1.2.2 ความชุกชุมของสิ่งปกคลุมพื้นล่าง (basal cover)

สุ่มตัวอย่างโดยใช้พื้นที่ (area sampling) โดยจัดแบ่งประเภทของสิ่งปกคลุมดิน เป็น หญ้า (grass) ไม้พุ่ม (shrub) ไม้ล้มลุก (herb) พืชพื้นล่างที่มีเมล็ด (seeding plant) พืชมีดอก (flowering plant) มด (ant) ปลวก (mite) และ สัตว์ขาข้ออื่นๆ (arthropod) ศึกษาโดยใช้กรอบสี่เหลี่ยมพื้นที่ 1 ตร.ม. โยนกรอบลงบนพื้นแบบสุ่ม บันทึกสิ่งที่พบเห็นในกรอบไม้ตามประเภทที่จำแนกดังกล่าวข้างต้น ทำซ้ำ 8 ครั้ง ต่อ 1 พื้นที่ศึกษา นำข้อมูลที่ได้มาเฉลี่ยและคำนวณค่าเป็น เปอร์เซ็นต์

โดยใช้ความชุกชุมของ สัตว์ขาข้อ มด ปลวก พืชพื้นล่างที่มีดอก และพืชพื้นล่างที่มีเมล็ด บ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในป่า โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์มูลนกยูง ซึ่งมีหลักฐานชิ้นส่วนของ เมล็ดพืช มด และปลวก ชัดเจน (สิริรักษ์ อารทรากร, 2540) และใช้ความชุกชุมของหญ้า ไม้พุ่ม และไม้ล้มลุก เป็นส่วนหนึ่งที่ใช้บ่งชี้ความรกรากของพื้นล่างป่า

1.1.2.3 ความชุกชุมของกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง

เก็บข้อมูลโดยการสำรวจตามเส้นทางเดินป่า ทั้งหมด 3 เส้นทางที่ใกล้เคียงกับพื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษาโดยการชั่งเผ้า ระยะทาง 6.0 3.5 และ 4.5 กม.

ตามลำดับ รวมระยะทางทั้งหมด 14 กม. โดยเส้นทางศึกษาส่วนใหญ่เป็นแนวสันเขา (ภาพที่ 9) เนื่องจากร่องรอยนกยูงส่วนใหญ่พบได้ตามแนวสันเขา

เดินสำรวจในเวลากลางวัน ระหว่างเวลา 09:00 น. ถึง 15:00 น. เพื่อลดการรบกวนต่อการใช้พื้นที่ของนกยูง ซึ่งมีกิจกรรมมากในช่วงเวลา เช้า 06:30 ถึง 08:30 น. และ เย็น 16:30 ถึง 18:00 น. โดยเฉพาะพฤติกรรมการหาอาหาร (จากผลการสำรวจเบื้องต้น และ สิทธิรักษ์ อารทรากร, 2540) ในการเดินสำรวจตามแนวสันเขา เก็บข้อมูลร่องรอยของนกยูงที่พบ ความชุกชุมและความหลากหลายของสัตว์ปีก ความชุกชุมของสัตว์มีกระดูกสันหลัง ความชุกชุมของร่องรอยของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม และความชุกชุมของสัตว์ผู้ล่า โดยมีรูปแบบการเก็บข้อมูลดังนี้

- ความชุกชุม (abundance) และความหลากหลาย (diversity) ของสัตว์ปีก

บันทึกชนิดและจำนวนตัวที่พบของสัตว์ปีกในระยะตั้งฉากจากเส้นทางสำรวจไม่เกิน 20 เมตร (กว้าง 40 เมตร) จากนั้นนำมาคำนวณความชุกชุมเป็นจำนวนตัวต่อตร.กม. และบอกความหลากหลายเป็นจำนวนชนิดที่พบ

- ความชุกชุมของสัตว์มีกระดูกสันหลัง

บันทึกจำนวนตัวที่พบของสัตว์มีกระดูกสันหลังกลุ่ม สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่ไม่ใช่สัตว์ผู้ล่า ตามเส้นทางศึกษาในระยะความกว้างของเส้นทางสำรวจไม่เกิน 2 เมตร นำ มาคำนวณเป็นจำนวนตัวต่อตร.กม.

- ความชุกชุมของสัตว์ผู้ล่า

บันทึกร่องรอยของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่เป็นสัตว์ผู้ล่าที่พบได้ตามเส้นทางสำรวจในระยะความกว้างไม่เกิน 2 เมตร คำนวณเป็นจำนวนตัวต่อตร.กม.

1.2 นิเวศวิทยาของพื้นที่ซึ่งนกยูงมีกิจกรรมเพื่อการสืบพันธุ์

1.2.1 อาณาเขตครอบครองของนกยูงเพศผู้ (Male's breeding territory)

การจำแนกนกยูงเพศผู้แต่ละตัว บ่งชี้จาก

- การพบเห็นตัว โดยตัวผู้ที่พบมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ขนคลุมหางยาวมาก ขนคลุมหางสั้น ขนคลุมหางหลุดร่วงไม่เท่ากันในช่วงปลายฤดูสืบพันธุ์ เป็นต้น หรือการพบเห็นตัวจากบริเวณจุดเกาะคอนนอนประจำในตอนเช้า
- ขนาดและรูปแบบรอยเท้า โดยการวัดขนาดรอยเท้า และบันทึกลักษณะที่ผิดปกติ เช่น ปลายเล็บบิดเบี้ยว เป็นต้น
- การเดินสำรวจร่องรอยในป่า และ เดินตามรอยนกยูงเพศผู้เท่าที่สามารถทำได้ โดยพิจารณาตำแหน่งเบื้องต้นจากตำแหน่งเสียงร้องของนกยูงที่ได้จากการชู่เฝ้า ภายหลังจากทราบบริเวณที่เกาะคอนนอนของนกยูงตัวผู้แต่ละตัวในพื้นที่ศึกษาแล้ว

ขอบเขตพื้นที่อาณาเขตครอบครองของนกยูงเพศผู้ ศึกษาโดยการชู่เฝ้าในพื้นที่ป่าในเวลาเช้าอย่างน้อยตั้งแต่ 06:00 น. ถึง 08:00 น. ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2543 ถึงพฤษภาคม พ.ศ.2544 โดยทำชู่เฝ้าพราง 3 จุด (ภาพที่ 9) เพื่อพิจารณาการเลือกบริเวณที่นอนและการเคลื่อนที่ของนกยูงเพศผู้จากที่เกาะนอน จากนั้น เดินสำรวจร่องรอยในพื้นที่ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ตามทิศทางการเคลื่อนที่ของนกยูงเพศผู้ที่สังเกตได้ บันทึกตำแหน่งร่องรอยที่พบ เช่น การพบเห็นตัว รอยเท้า และลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์ รวมทั้งวัดขนาดรอยเท้าที่พบเพื่อใช้บ่งชี้เจ้าของรอยเท้า เก็บข้อมูลตำแหน่ง โดยใช้ GPS และเข็มทิศ ร่วมกับแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 คำนวณขนาดอาณาเขตครอบครอง โดยใช้วิธีตัดกระดาษตามขอบเขตพื้นที่ที่ได้จากแผนที่ออกซังด้วยเครื่องขึงความละเอียดทศนิยม 4 ตำแหน่ง เทียบกับกระดาษที่ตัดตามขนาดมาตราส่วน 1 ตร.กม. ในแผนที่ ทำซ้ำทั้งสิ้น 10 แผ่น แล้วคำนวณพื้นที่เป็นตร.กม. โดยอนุมานว่ากระดาษมีมวลเท่ากันตลอดทั้งแผ่น

1.2.2 ลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์ (Courtship area)

ศึกษาโดยการสอบถามชาวบ้านและเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เดินสำรวจในป่า ชู่เฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ โดยบ่งชี้ลานเกี่ยวพาราสิ

และผสมพันธุ์จากลักษณะพื้นที่ราบเรียบมีลักษณะแตกต่างพื้นที่โดยรอบ และมีรอยทำย่ำวนไปมาจากการร่ำแพนเกี่ยวพาราตี การพบมูลจำนวนมากในบริเวณเดียวกันซึ่งแสดงถึงการใช้พื้นที่เป็นประจำ และการพบขนคลุมหางร่วงหล่นในพื้นที่ดังกล่าว รายละเอียดวิธีการศึกษา มีดังนี้

- การสัมภาษณ์ และเดินสำรวจในป่า

สอบถามชาวบ้านที่เก็บหาของป่าในหมู่บ้านใกล้เคียง และเจ้าหน้าที่สายตรวจของอุทยานฯ เกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ที่พบลานเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์ และบริเวณที่พบการร่ำแพนเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์ จากนั้น เดินสำรวจในพื้นที่ป่าต่าง ๆ ที่มีข้อมูลการพบกิจกรรมในการสืบพันธุ์ของนกยูง ได้แก่ บริเวณตาดปูแข่ง ทุงพระลาน ริมแม่น้ำยม หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.3 (ห้วยยี่วะ) เป็นต้น โดยเดินสำรวจตลอดทั้งปี และสำรวจบ่อยขึ้นในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2543 ถึงพฤษภาคม พ.ศ.2544 บันทึกลักษณะสภาพป่า บริเวณที่พบลักษณะทางนิเวศวิทยาบางประการ และกิจกรรมที่พบจากการพบเห็นตัวหรือร่องรอย

ในการเดินสำรวจในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ บันทึกตำแหน่งลานเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์ที่พบลงในแผนที่ทหารมาตราส่วน 1 : 50,000 บันทึกลักษณะลานเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์ที่พบ และวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉพาะลานที่มีขอบเขตพื้นที่ชัดเจน

- ชุ่มเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม

ชุ่มเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณ หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) และบริเวณที่ทำการอุทยานฯ เดือนละอย่างน้อย 3 ครั้ง โดยชุ่มเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรมที่หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2543 และมกราคม พ.ศ.2544 และชุ่มเฝ้าในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ในเดือนตุลาคมถึงพฤษภาคม ในปี พ.ศ.2542-2543 และ พ.ศ.2543-44 โดยเข้าสู่ทุ่งพรางที่ใช้ชุ่มเฝ้าในช่วงเช้า ก่อน 06:00 น. และ/หรือ ช่วงเย็น ก่อน 1500 น. เพื่อตรวจสอบว่ามีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมเพื่อเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์หรือไม่ บันทึกการพบเห็นนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนพฤติกรรมเกี่ยวพาราตี เท่าที่สามารถสังเกตได้

- ชุ่มเฝ้าในป่า

ทำชุ่มพรางสำหรับชุ่มเฝ้าในพื้นที่ป่า ทั้งหมด 3 จุด ในพื้นที่ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ (ภาพที่ 9) ชุ่มเฝ้าตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2543 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2544 อย่างน้อยตั้งแต่เวลา 06:00 น. ถึง 08:00 น. บันทึกการพบเห็นการรำแพนเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์ และการพบเห็นตัวนกยูงเพศผู้ในบริเวณลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์

1.2.3 พื้นที่ทำรังวางไข่ (Nesting area)

การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนิเวศวิทยาบางประการของพื้นที่ที่นกยูงใช้ทำรังวางไข่ 4 วิธี คือ การสัมภาษณ์ การเดินสำรวจในพื้นที่ป่า การชุ่มเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม และการชุ่มเฝ้าในพื้นที่ป่า โดยเดินสำรวจและชุ่มเฝ้าในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤษภาคม ในปี พ.ศ.2542-43 และ พ.ศ.2543-44 มีรายละเอียดของวิธีการเช่นเดียวกับการศึกษาลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์

1.2.4 พื้นที่เลี้ยงดูลูกนกยูง (Brood rearing area)

ใช้วิธีการเดียวกับการศึกษาพื้นที่ทำรังวางไข่

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมกับการพบลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์

หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมต่างๆ กับการพบลานเกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์ของนกยูง โดยบันทึกจำนวนลานผสมพันธุ์ที่พบในแต่ละเดือนจากการเดินสำรวจ และเก็บข้อมูลปัจจัยต่างๆ ในพื้นที่ป่า สภาพภูมิอากาศ และพื้นที่เกษตรกรรมชายป่า บริเวณที่ทำการอุทยานฯ (ภาพที่ 9) ทุกเดือน เป็นเวลา 1 ปี ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2544 นำจำนวนลานผสมพันธุ์ที่พบในแต่ละเดือนมาเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของจำนวนลานผสมพันธุ์ที่พบกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ในรอบ 1 ปี

ปัจจัยแวดล้อมที่เก็บข้อมูล ได้แก่ ปัจจัยจากพื้นที่ป่า ปัจจัยจากสภาพภูมิอากาศ และปัจจัยจากพื้นที่เกษตรกรรม มีรายละเอียดวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยจากพื้นที่ป่า

ปัจจัยจากพื้นที่ป่าที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยในกลุ่มโครงสร้างป่า ความชุกชุมของสิ่งปกคลุมพื้นล่าง และความชุกชุมของสัตว์ในกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง ซึ่งศึกษาใน

ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ (ภาพที่ 9) ในขอบเขตพื้นที่ประมาณ 4 ตร.กม. มีรายละเอียดวิธีการเก็บข้อมูลดังแสดงในหัวข้อ 1.1 การศึกษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (หน้าที่ 32 - 35)

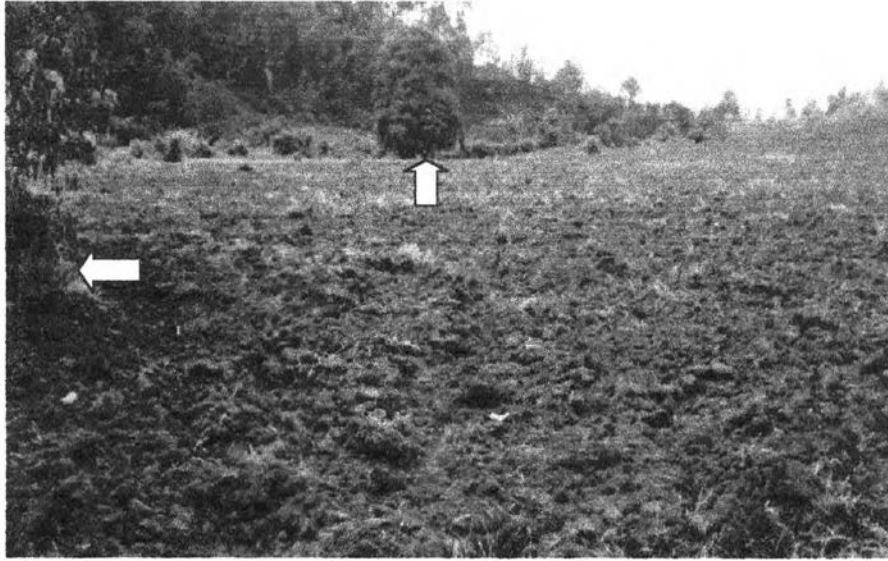
1.3.2 ปัจจัยจากสภาพภูมิอากาศ

เก็บข้อมูลสภาพภูมิอากาศที่ทำการอุทยานฯ เก็บข้อมูล ความชื้น และอุณหภูมิ ทุกครึ่งชั่วโมง ตั้งแต่ 06:00 น. ถึง 09:00 น. และ 15:00 น. ถึง 18:00 น. ในช่วงวันที่ศึกษาโดยการชும்เฝ้า โดยใช้ hygrometer และ thermometer และเก็บข้อมูล ปริมาณน้ำฝนในเวลา 08:00 น. ของทุกวันด้วยกระบอกตวงขนาด 1 ลิตร และ กรวยพลาสติกขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 นิ้ว ซึ่งข้อมูลที่ได้มีหน่วยเป็นลูกบาศก์ เซนติเมตร และถือเป็นปริมาณสัมพัทธ์ หาค่าเฉลี่ยของข้อมูลความชื้น อุณหภูมิ และปริมาณน้ำฝนที่ได้ จะถูกนำมาใช้ในการคำนวณต่อไป

1.3.3 ปัจจัยจากพื้นที่เกษตรกรรม

ชும்เฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรมตัวอย่างแห่งหนึ่ง บริเวณห้วยผาหนาม ตั้งอยู่หลังที่ทำการอุทยานฯ มีพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่สำรวจจำนวน ลานเกี่ยวพาราฮีและผสมพันธุ์ของนกยูง ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 500 เมตร พิกัด UTM คือ 47Q 0625382x , 2084996y (ภาพที่ 6) เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดทั้งปีโดยใช้เวลาไม่มากนัก ห่างจากถนนใหญ่ มีการรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์น้อย และปลอดภัยจากกลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์

ชும்เฝ้าทุกเดือน เดือนละ 3 ครั้ง เข้าและเย็น อย่างน้อยในช่วงเวลา 06:00 ถึง 09:00 น. และ 15:00 ถึง 18:00 น. ตามลำดับ ด้วยจุดชும்บนต้นไม้ และ/หรือ บนพื้นดินตามความเหมาะสมของพื้นที่ในช่วงเวลานั้นๆ (ภาพที่ 11) โดยใช้ชும்พราง ที่มองเห็นพื้นที่เกษตรกรรมได้อย่างต่ำ 80 เปอร์เซ็นต์ ชும்เฝ้าตลอดวัน ตั้งแต่ 06:00 น. ถึง 18:00 น. เป็นอย่างต่ำ ในเดือนที่ยังไม่เคยศึกษาโดยการชும்เฝ้ามาก่อน (เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม)

ภาพที่ 11 พื้นที่เกษตรกรรมที่ชุ่มเฝ้า แสดงตำแหน่งชุ่มพราง 2 จุด (ลูกศร)

เก็บข้อมูลเปอร์เซ็นต์พืชปกคลุม เปอร์เซ็นต์ความถี่ของการพบสัตว์ขาข้อ ความชุกชุมของสัตว์เลื้อยลูกด้วยน้ำนม ความหลากหลายของสัตว์ปีก ระยะเวลาที่นกยูงใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม จำนวนนกยูงที่ใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างนกยูงกับสัตว์อื่นในพื้นที่เกษตรกรรมและกิจกรรมของนกยูงเท่าที่สังเกตได้ มีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

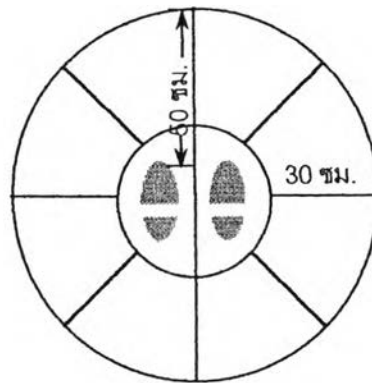
- เปอร์เซ็นต์พืชปกคลุม

เก็บข้อมูลในพื้นที่ตัวอย่างขนาดประมาณ 1 ตร.ม. โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่เป็นวงกลมรัศมี 50 ซม. จากตัวผู้สำรวจ เก็บข้อมูลทั้งหมด 30 พื้นที่ตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 แถว แถวละ 15 พื้นที่ตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างจุดเริ่มต้นของทั้งสองแถวจากริมรั้วฝั่งชายป่า แต่ละตัวอย่างห่างกันประมาณ 10 ก้าว (5 - 7 เมตร) เก็บข้อมูลเปอร์เซ็นต์พืชปกคลุมในแต่ละพื้นที่ตัวอย่างโดยการคาดคะเนพื้นที่ที่มีพืชปกคลุมต่อพื้นที่ตัวอย่างแต่ละจุด นำมาหาค่าเฉลี่ยของ 30 พื้นที่ตัวอย่าง เป็นเปอร์เซ็นต์ต่อพื้นที่

- เปอร์เซ็นต์ความถี่ของการพบสัตว์ขาข้อ

เก็บข้อมูลจากพื้นที่ตัวอย่างเดียวกันกับการเก็บข้อมูลเปอร์เซ็นต์พืชปกคลุม โดยหาเปอร์เซ็นต์ความถี่ของจำนวนพื้นที่ซึ่งพบแมลงจากพื้นที่ 10 ส่วน (ภาพที่ 12) ในรัศมี 50 ซม. จากตัวผู้สำรวจ (ประมาณ 1 ตร.ม.)

ภาพที่ 12 แสดงพื้นที่ 10 ส่วน ที่แบ่งออกในการเก็บข้อมูลเปอร์เซ็นต์ความถี่ของการพบสัตว์ขาข้อ

- ความชุกชุมของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม

เก็บข้อมูลโดยการชும்เผ่า จำแนกชนิด หรือชื่อสามัญเป็นอย่างน้อย ของ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่เข้ามาในบริเวณไร่และขอบไร่ เนื่องจากเมื่อสำรวจจริง แล้วไม่พบสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมในบริเวณกลางพื้นที่ไร่ แต่พบได้ในบริเวณ พุ่มไม้ริมไร่ที่สำรวจ เก็บข้อมูลเป็นจำนวนตัวสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่พบจาก จำนวนวันที่ชும்เผ่า 3 วัน

- ความหลากหลายของสัตว์ปีก

เก็บข้อมูลโดยการชும்เผ่า จำแนกชนิดนกที่พบในบริเวณไร่ศึกษา โดยใช้ กล้องดุนกและอ้างอิงจาก Lekagul and Round(1991) เป็นหลัก เก็บข้อมูลเป็น จำนวนชนิดนกที่พบทั้งหมดจากการชும்เผ่าในพื้นที่เกษตรกรรมทั้ง 3 วัน

- ระยะเวลาที่นกยุงใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม

เก็บข้อมูลเวลาที่นกยุงใช้ในพื้นที่ไร่ศึกษา เป็นนาที่ ตั้งแต่ณกยุงตัวแรก เริ่มใช้พื้นที่ จนกระทั่ง นกยุงตัวสุดท้ายออกไปจากพื้นที่ศึกษา ตลอดจนพยายาม สังเกตและบันทึกระยะเวลาห่างในการใช้พื้นที่ของนกยุงแต่ละตัว หรือ ผุง เท่าที่ทำได้

- จำนวนนกยุงที่ใช้พื้นที่

นับจำนวนตัวนกยุงที่พบในพื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษา โดยสังเกตและ บันทึกจำนวนตัวนกยุงที่พบ และจำนวนตัวผู้โตเต็มวัย (ชนคลุ่มหางยาว) ที่ใช้พื้นที่ ไร่ศึกษา

1.4 ฤดูสืบพันธุ์

การบ่งชี้ฤดูสืบพันธุ์อ้างอิงสองวิธีการ คือ

วิธีที่ 1 ฤดูสืบพันธุ์ กำหนดช่วงฤดูสืบพันธุ์จากเวลาที่รังไข่มีการเจริญ (Tyne and Berger, 1976) โดยการผ่าพิสูจน์ซากนกยูงที่พบ จนถึง ครั่งสุดท้ายที่พบไข่นกยูง

วิธีที่ 2 ฤดูทำรังวางไข่ คำนวณจากเวลาที่นกยูงมีไข่ออยู่ในรัง (Perrins and Birkhead, 1983) และเนื่องจากนกยูงจะวางไข่วันละหนึ่งฟอง ทุก ๆ 2 วัน และจำนวนไข่ต่อรังประมาณ 6-8 ฟอง (ผ่องพรรณ หลาวทอง และแจ่มจันทร์ พิริยะพงศ์, 2532) ดังนั้นจึงกำหนดช่วงฤดูสืบพันธุ์ตั้งแต่ ก่อนการหายไปของแม่นกยูง 12 วัน ถึงครั่งสุดท้ายที่พบไข่นกยูง บ่งชี้ถึงนกยูงเพศเมียโตเต็มวัยโดยอ้างอิงจาก Delacour(1977) และอ้างอิงนกยูงที่เป็นแม่นกในฝูงจากการพบพฤติกรรมการร้องเรียกรวมฝูงจากการสำรวจเบื้องต้น

1.5 พฤติกรรมในฤดูสืบพันธุ์

เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนกยูงในฤดูสืบพันธุ์จากการชும்เฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม และการชும்เฝ้าในพื้นที่ป่า

การชும்เฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม ชும்เฝ้าบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานฯที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) และที่ทำการอุทยานฯ (ภาพที่ 6) อย่างน้อยตั้งแต่เวลา 06:00 น. ถึง 09:00 น. ในตอนเช้า และ 15:00 น. ถึง 18:00 น. ในตอนเย็น ในเดือนตุลาคมถึงพฤษภาคม ปี พ.ศ.2542-43 และ ปี พ.ศ.2543-44 บันทึกพฤติกรรมที่พบเท่าที่สังเกตได้ เช่น การรำแพนเกี่ยวพาราฮี การส่งเสียงร้องสื่อสารในกลุ่ม เป็นต้น

การชும்เฝ้าในพื้นที่ป่า ชும்เฝ้าในพื้นที่ป่าบริเวณที่ทำการอุทยานฯ โดยทำชும்พราง 3 แห่ง (ภาพที่ 9) ชும்เฝ้าในช่วงเวลา 06:00 น. ถึง 08:00 น. เป็นอย่างน้อย ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2543 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2544 เก็บข้อมูลเสียงร้องและทิศทางของเสียงร้อง การพบเห็นตัว และพฤติกรรมที่พบเท่าที่สังเกต ได้

2. การใช้พื้นที่เกษตรกรรม

2.1 พฤติกรรม

ศึกษาพฤติกรรมการใช้พื้นที่เกษตรกรรมและพฤติกรรมของนกยูงที่พบในพื้นที่เกษตรกรรม ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2544 โดยการชั่งเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณที่ทำการอุทยานฯ อย่างน้อยตั้งแต่เวลา 0600 น. ถึง 09:00 น. ในตอนเช้า และ 15:00 น. ถึง 18:00 น. ในตอนเย็น โดยชั่งเฝ้าบ่อยขึ้นเมื่อพบร่องรอยนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรม หลังจากนกยูงใช้พื้นที่ในพื้นที่เกษตรกรรม บันทึกกิจกรรมและพฤติกรรมที่สังเกตได้ รวมทั้งชนิดของอาหารที่พบนกยูงจิกกินในพื้นที่เกษตรกรรมที่ศึกษา และเก็บข้อมูลโดยการเข้าสำรวจร่องรอยนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ตาดปู่แข่ง (คอคดยาว ฝั่งตะวันออกของบ้านบ่อเบี้ย) และหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์) (ภาพที่ 6)

2.2 ปฏิสัมพันธ์กับสัตว์อื่น

ศึกษาด้วยวิธีการเช่นเดียวกับการศึกษาพฤติกรรมของนกยูง ในช่วงเวลาเดียวกัน

2.3 ลักษณะพื้นที่เกษตรกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ของนกยูง

ศึกษาลักษณะพื้นที่เกษตรกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้พื้นที่เกษตรกรรมของนกยูง โดยการเข้าสำรวจพื้นที่เกษตรกรรมและโดยการชั่งเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2544 โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

2.3.1 ชนิดพืชที่ปลูกและระยะการเจริญของพืชไร่

การเข้าสำรวจพื้นที่เกษตรกรรม

เก็บข้อมูลในพื้นที่เกษตรกรรมที่ปลูกพืชไร่จาก 3 บริเวณ (ภาพที่ 6) คือ หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภน.2 (ห้วยสิงห์), ที่ทำการอุทยานฯ, และพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณ ตาดปู่แข่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยพบนกยูง และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้เกือบตลอดปี การศึกษาทำโดยเลือกเข้าสำรวจในพื้นที่ที่เข้าถึงได้ ทุกเดือน บันทึกการพบร่องรอยการใช้พื้นที่โดยนกยูง โดยแบ่งประเภทชนิดพืชไร่และระยะการเจริญของพืชไร่ ดังนี้

- ชนิดพืชไร่

ชนิดของพืชไร่ที่ศึกษา แบ่งออกได้เป็น ข้าวโพด ถั่วดำ ถั่วลิสง และฝ้าย ทั้งนี้ ถั่วดำและถั่วลิสงจะเป็นพืชที่ปลูกต่อจากข้าวโพดเสมอ ทำให้ในบางไร่มีข้าวโพดขึ้นปะปนเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ในพื้นที่เกษตรกรรมที่มีข้าวโพดขึ้นปะปนมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ จะเก็บข้อมูลชนิดของพืชไร่เป็นทั้งไร่ข้าวโพดและไร่ถั่วดังกล่าว

- ระยะเวลาเจริญ

ระยะเวลาเติบโตของพืชไร่ แบ่งออกเป็น 7 ระยะ คือ ระยะต้นกล้า (seedling) ระยะวัยอ่อน (immature) ระยะออกดอก (flowering) ระยะออกผล (seeding) ระยะเก็บเกี่ยว (harvest) ระยะหลังเก็บเกี่ยว (post harvest) และระยะไถกลบ (plough) การจำแนกระยะเวลาเติบโตของพืชไร่จำแนกตามระยะเวลาเติบโตของพืชไร่ส่วนใหญ่ โดยมีหลักเกณฑ์การจำแนกดังนี้

- ระยะต้นกล้า (seedling) มีใบ 3-5 ใบ
- ระยะวัยอ่อน (immature) มีใบมากกว่า 5 ใบ แต่ยังไม่ออกดอก
- ระยะออกดอก (flowering) มีดอกบานเป็นส่วนใหญ่
- ระยะออกผล (seeding) มีผลเป็นส่วนใหญ่ (สมอ หรือ ฝักที่มีเมล็ด)
- ระยะเก็บเกี่ยว (harvesting) ผลแก่เต็มที หรือแห้ง เก็บเกี่ยวได้
- ระยะหลังเก็บเกี่ยว (post harvesting) ผลิตผลของพืชไร่ถูกเก็บเกี่ยวแล้ว
- ระยะไถกลบ (plough) ไร่ดังกล่าวถูกไถพลิกหน้าดินขึ้นแล้ว ทั้งนี้ ไม่แยกแยะระหว่างการไถกลบก่อนการเพาะปลูก และไถกลบภายหลังการเพาะปลูก เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ไม่แตกต่างกันเมื่อถูกไถกลบแล้ว

นำผลที่ได้มาหาความถี่ของจำนวนครั้งที่พบร่องรอยนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรมต่อจำนวนครั้งที่เข้าสำรวจ เมื่อจำแนกตามชนิดพืชที่ปลูกและระยะเวลาเจริญ และทดสอบนัยสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการพบร่องรอยนกยูง กับ ชนิดพืชไร่ และระยะเวลาเจริญของพืชไร่ ด้วย Pearson's Chi-square test

2.3.2 ปัจจัยอื่นๆ

2.3.2.1 ปัจจัยบางประการกับความถี่ของการพบร่องรอยนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรม

ปัจจัยจากพื้นที่เกษตรกรรม

ปัจจัยแวดล้อมในพื้นที่เกษตรกรรมที่นำมาหาความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่เกษตรกรรมของนกยูงได้แก่ เพอร์เซ็นต์พืชปกคลุม เพอร์เซ็นต์สัตว์รบกวน ความชื้นของพื้นที่ ความสูงจากระดับน้ำทะเล และความสูงของพีชไร่ ศึกษาโดยการเข้าสำรวจพื้นที่เกษตรกรรม

เก็บข้อมูล เพอร์เซ็นต์พืชปกคลุม เพอร์เซ็นต์สัตว์รบกวน ด้วยวิธีเดียวกันกับการเก็บข้อมูลปัจจัยในพื้นที่เกษตรกรรมในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมกับการสร้างลานผสมพันธุ์ของนกยูง (หัวข้อ 1.3 หน้า 37) เก็บข้อมูลความชื้นของพื้นที่ ความสูงจากระดับน้ำทะเล ความสูงของพีชไร่ โดยมีวิธีเก็บข้อมูล ดังนี้

- ความชื้นของพื้นที่

เก็บข้อมูลเป็นเปอร์เซ็นต์ จากจุดสูงสุดไปหาจุดต่ำสุดของไร่ โดยใช้ clinometer

- ความสูงจากระดับน้ำทะเล

เก็บข้อมูลเป็นเมตรจากระดับน้ำทะเล จากจุดกึ่งกลางไร่ ด้วย altimeter

- ความสูงของพีชไร่

จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่าช่วงความสูงของถั่วจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลังอกได้ไม่นาน (ประมาณไม่เกิน 10 ซม.) และสิ้นสุดการเติบโตแนวตั้งด้วยความสูงไม่เกิน 50 ซม. และข้าวโพดจะเติบโตในแนวตั้งอย่างรวดเร็วหลังจากอายุได้ 1 เดือน (ประมาณ 30 ซม.) จนกระทั่งสูงมากกว่า 1 เมตรภายใน 1 เดือน ในขณะที่ฝ้ายจะมีความสูงเมื่อโตเต็มที่ประมาณ 50 - 100 ซม. และนกยูงมีความสูงเมื่อยืนประมาณ 50 ซม. ซึ่งคาดว่าความสูงของพีชไร่น่าจะมีผลต่อความปลอดภัยในการใช้พื้นที่และความรกรกฏของพื้นล่างเช่นเดียวกับในรายงานการศึกษาไนโกฟ้าชนิดหนึ่ง (Gabbert et al., 1999)

จึงแบ่งความสูงของพีชไร่แบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ 0 – 10 11 – 50 51 – 100 และ 101 – 200 ซม. โดยพิจารณาการจำแนกจากความสูงของพีชไร่ส่วนใหญ่ การแบ่งช่วงความสูงถือตามช่วงการเติบโตด้านความสูงของพีช จากการสำรวจเบื้องต้น

2.3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการใช้พื้นที่เกษตรกรรมของนกกุง โดยใช้จำนวนตัวที่พบและเวลาที่นกกุงใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมเป็นตัวแทน

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมกับการใช้พื้นที่เกษตรกรรมของนกกุง โดยใช้จำนวนตัวที่พบ และเวลาที่ใช้นกกุงในพื้นที่เกษตรกรรม โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมบางประการในพื้นที่เกษตรกรรม ในพื้นที่ป่า และปัจจัยจากสภาพภูมิอากาศ กับ จำนวนนกกุงที่พบและเวลาที่นกกุงใช้ใน พื้นที่เกษตรกรรมจากการศึกษาโดยการชั่งเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม (ภาพที่ 9) และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนตัวที่พบและเวลาที่นกกุงใช้ใน พื้นที่เกษตรกรรม แยกช่วงเวลาเช้า และ เย็น กับปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศ 2 ปัจจัย ได้แก่ อุณหภูมิ และความชื้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่เก็บข้อมูลเป็นสองช่วงเวลาเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลจำนวนตัวที่พบและเวลาที่ใช้ใน พื้นที่เกษตรกรรม จึงสามารถแบ่งข้อมูล ทั้ง 2 ปัจจัย เป็นช่วงเวลาเช้า และเย็น ได้ โดยใช้ข้อมูลและวิธีการศึกษาเดียวกันกับการศึกษาในหัวข้อ 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมกับการพบลาน เกี่ยวพาราสิและผสมพันธุ์ของนกกุง (หน้า 37)

สรุปวิธีการศึกษา

จากวิธีการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้ว ได้วางแผนการเก็บข้อมูลโดยการแบ่งวิธีการเก็บข้อมูลออกเป็น 6 วิธีการ คือ การเข้าสำรวจพื้นที่เกษตรกรรม ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 1 วัน การชั่งเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม ใช้เวลา 3 วัน การเก็บข้อมูลโครงสร้างป่า ใช้เวลา 1 วัน การเดินสำรวจตามเส้นทางสำรวจในป่า ใช้เวลา 3 วัน และการเก็บข้อมูลสภาพภูมิอากาศในช่วงวันที่เก็บข้อมูลโดยการชั่งเฝ้าในพื้นที่เกษตรกรรม และใช้เวลาที่เหลือในการเก็บข้อมูลพื้นที่เกี่ยวพาราสิ ทำรังวางไข่ และเลี้ยงลูกของนกกุง

โดยมีตำแหน่งบริเวณพื้นที่ศึกษาแสดงในภาพที่ 6 โดยการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ ทำในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ดังแสดงในภาพที่ 9 แต่ละวิธีการจะได้ข้อมูลที่นำไปใช้ในการศึกษาใน

หัวข้อต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 1 แบบแผนและจำนวนวันที่ใช้ในการเก็บข้อมูลอย่างต่ำโดยสังเขป ในแต่ละเดือน แสดงในตารางที่ 2 และปฏิทินการเก็บข้อมูลตลอดการศึกษา แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 1 วิธีการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ได้ และข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาในหัวข้อต่างๆ

วิธีการเก็บ ข้อมูล	ข้อมูลที่ได้	ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา							
		1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1 2.2		2.3
							2.3.1	2.3.2	
									2.3.2.1
การเข้าสำรวจ พื้นที่เกษตรกรรม	- เฟอร์เร็นด์พืชปกคลุม - เฟอร์เร็นด์ความถี่ของการพบสัตว์ราชชื่อ - ความชื้นของพื้นที่ - ความสูงจากระดับน้ำทะเล - ชนิดพืชไร่ - ระยะการเติบโตของพืชไร่ - ความสูงของพืชไร่ - ร่องรอยการใช้พื้นที่โดยนกยูง			/				/	/
การชั่งน้ำในพื้น ที่เกษตรกรรม	- ความชุกชุมของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม - ความหลากหลายของสัตว์ปีก - ระยะเวลาที่นกยูงใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม - จำนวนนกยูงที่ใช้พื้นที่ - ปฏิสัมพันธ์ของนกยูงกับสัตว์อื่นในพื้นที่ - กิจกรรมของนกยูงในพื้นที่เกษตรกรรม			/	/	/	/		/
การเก็บข้อมูล โครงสร้างป่า	- ความหนาแน่นของไม้ยืนต้น - เฟอร์เร็นด์ความหนาที่บของเรือนยอด - เฟอร์เร็นด์สิ่งปกคลุมพื้นล่าง - โครงสร้างพื้นล่างป่า	/		/					/
การเดินสำรวจ ตามเส้นทาง สำรวจในป่า	- ร่องรอยนกยูงที่พบ - ความชุกชุมของสัตว์ปีก - ความหลากหลายของสัตว์ปีก - ความชุกชุมของสัตว์มีกระดูกสันหลัง - ความชุกชุมของสัตว์ผู้ล่า - สถานผสมพันธุ์		/		/	/			/
การเก็บข้อมูล สภาพภูมิ อากาศ	- อุณหภูมิ - ความชื้น - ปริมาณน้ำฝน			/	/				/
การเก็บข้อมูล พื้นที่เกี่ยวพา ชาติ ทำรังวางไข่ และเลี้ยงลูก	- การสัมภาษณ์ - เดินสำรวจในพื้นที่ป่า - ชั่งน้ำในพื้นที่ยุทธกรรม - ชั่งน้ำในป่า		/		/	/			/

วิธีการทางสถิติที่ใช้

การพิจารณาความเหมาะสมของสถิติที่ใช้ในการทดสอบ อ้างอิงจาก กัลยา วานิชย์บัญชา (2544) ศิริชัย กาญจนวาสี, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุขโช(2544) และZar(1996) เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่มีจำนวนตัวอย่างน้อยจึงเลือกใช้สถิติวิเคราะห์แบบไม่ใช้พารามิเตอร์ สถิติที่ใช้มีรายละเอียดดังนี้

1. Pearson's Chi-square Test (χ^2)

เป็นสถิติที่ใช้ทดสอบสำหรับตัวแปรเชิงกลุ่ม โดยความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองจะอยู่ในรูปใดก็ได้

สมมติฐาน

H_0 = ตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน

H_1 = ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์อาจจะอยู่ในรูปเชิงเส้นหรือไม่ก็ได้

สูตรคำนวณ:
$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

E_{ij} = ความถี่ที่คาดว่าจะอยู่ในเซลล์ (i,j) ถ้าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระกัน

$$E_{ij} = \frac{(r_i)(c_j)}{n}$$

2. Kolmogorov-Smimov's Z Test (Z)

สถิติทดสอบความแตกต่างของทั้งตำแหน่งและการกระจายของข้อมูล โดยการเปรียบเทียบการกระจายของข้อมูล 2 กลุ่ม ด้วยระยะห่างของข้อมูลที่เรียงอันดับแล้ว ข้อมูลเป็นตัวแปรสเกลอันดับหรือเป็นตัวแปรเชิงปริมาณสองกลุ่ม ที่เป็นอิสระกัน ผลการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างกลุ่มข้อมูล จะแสดงความแตกต่างระหว่างค่ามัธยฐาน และ/หรือ การกระจายของข้อมูล

สมมติฐาน

H_0 = ตัวแปรทั้งสองไม่แตกต่างกัน

H_1 = ตัวแปรทั้งสองแตกต่างกัน

3. Spearman's rank correlation test (r_s)

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Spearman ใช้ทดสอบตัวแปรสเกลอันดับสองตัว หรือเดิมตัวแปรเป็นตัวแปรเชิงปริมาณแล้วปรับเปลี่ยนให้อยู่ในรูปลำดับที่ โดยตัวแปรทั้งสองจะต้องมีลักษณะความสัมพันธ์ในรูปเชิงเส้น โดยพิจารณาความสัมพันธ์ในรูปเชิงเส้นของข้อมูลได้โดยเขียนกราฟ scatterplot เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

สมมติฐาน

H_0 = ตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน

H_1 = ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในรูปเชิงเส้น

สูตรคำนวณ:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n^3 - n}$$

โดย d_i = rank of X_i - rank of Y_i

เมื่อ X คือค่าในตัวแปรที่หนึ่ง Y คือค่าในตัวแปรที่สอง และ n คือจำนวนข้อมูล